

АЛЕКСАНДАР ДРАШКОВИЋ

ПОЛИТИЧКЕ И ИДЕОЛОШКЕ ОДРЕДНИЦЕ У ИСТОРИОГРАФИЈИ КОЈА СЕ ОДНОСИ НА ЦРНУ ГОРУ

I

Миленијумско искуство је потврдило ону добро познату истину да ниједна наука није у толикој мјери изложена ђудима и хировима владајуће политике и идеологије колико је то случај са историјском науком. И ни у једној се, ваљда, сфери људскога дјеловања, тако досљедно, и толико жилаво и истрајно не понављају готово исте грешке као што су оне које се чине при накондном и насилном моделовању бивших историјских догађаја, и бивших историјских људи који су „производили“ те догађаје или су битно утицали на њихове токове, обрте и исходе. Сви властодржитељи од искона имају истовјетну илузију, коју им ствара тренутна моћ, да је њихово вријеме потоње; да ће будуће народно памћење прошлости бити вјечно онако како су га они замислили и обликовали.

Илузија, ипак, остаје — илузија. Рим је установио чак институцију »*Damnatio memoriae*« — затирање памћења; брисање успомене на непожељне људе и догађаје. . . Вријеме и народ, као вјечне категорије живота, закономјерно и непогрјешиво су вазда потврђивали правило да су само они најмјеродавније памтише и судије свега и свакога што је настајало и пролазило. Тирјани никако да науче то правило. . . Сократ није остао у тако дугом и јасном памћењу свијета ни по својој изузетној мудрости, нити по умним дјелима које није написао, већ по суровој моћи тирјаније и њезиној глупости и самовољи која га је лишила живота; а још више по надмоћности свога духа и отменог достојанства с којим је поднио тај чин.

Ова уопштена размишљања на тему колизије историјског фактицитета и актуелне власти у одређеним периодима, тоталитарне власти поготово, могу само на први поглед да изгледају

ванконтекстуална у односу на референтну тему. У ствари, ово што сам под овим насловом желио казати органски и суштински проистиче из коријена и оквира ових горе назначених, универзално важећих и свевремених искуствених постулата. Примјера ради, чиме би се и на који начин могло протумачити и објаснити онако бахато и антицивизацијско светогрђе какво се извршило седамдесетих година над Његошевом капелом на Ловћену, ако не непосредном примјеном оног озлоглашеног латинског рецепта принудног заборава? На то питање ћемо се још осврнути, а овдје га спомињемо само као илустрацију.

II

Класична Црна Гора је превалила своју шестовјековну историјску параболу која нам је, више-мање, добро позната. У објективној, научно одговорној и документарно утемељеној историографији која се на њу односи, не би требало да буду спорне сљедеће фундаменталне чињенице: 1. Некадашња (а и садашња) Црна Гора, са својом популацијом, наравно, органски је дио средњовјековне српске краљевине и царевине; 2. Након распада српскога царства и касније османске инвазије та област је живјела, опстајала и трајала својим одвојеним и аутохтоним животом у датим условима; 3. Народ у Црној Гори, за све вријеме турског господарења овим просторима, себе је сматрао и доживљавао као српски етнички род. То је бивало фактички и де јуре тако све до 1943. односно 1945. године.

Неспорна је историјска чињеница и то да је народ Црне Горе у предугом рвању са сопственом оскудицом сваковрсном и османлијском Империјом преголемом, својим борилаштвом и трпилаштвом, створио сопствени политички, духовни, етички и државни ентитет. Кроз читав тај вишевјековни период историјске драме у просјечном црногорском човјеку је континуирано опстојала снажна српска самосвијест и православље као духовна вертикала. Драматична свакидашњица је потхрањивала романтична осјећања и машту људи, из којих се рађало њихово увјерење о својој посебној историјској мисији настављача култа средњовјековне државне славе и величине као дежурних жалбеника и осветника „рана косовскијег“.

Поставиће се питање, можда, зашто апострофирамо ове одвећ познате чињенице. То чинимо из разлога да би се јасније уочила тежина и дрскост неких скоријих историјских и историографских фалсификата, са иницијацијама и под меценатом познатих нам идеолошких лабораторијума, о чему ћемо касније нешто више рећи. Опскурне политичке сврхе, спрегнутих домаћих и извањских, антисрпских штабова налагале су, не стварну, већ модификовану и битно другачију црногорску историју. Такву „историју“, заправо, у којој ће бити доминантно наглашена историјска дивергенца између српског и црногорског етничког

фактора. Стога сматрамо цјелисходним подсјетити да колективна свијест основне народне матице у Црној Гори није себе видјела и сматрала другим до органским дијелом српског народног ткива. Једине подјеле и размеђе које су се на овом простору стварале у току минулих вјекова биле су оне што су спонтано настајале на вјерској и професионалној основи.

Поисламљена, једнокрвна браћа — иако у свакодневном животном додиру — постајали су „Турци“, док су она приморска браћа и комшије западног хришћанског реда одувјек били за Црногорце „лукави Латини“. За друге и другачије подјеле људи класичне Црне Горе нијесу знали. У прилог ове тврдње говори и свеколико црногорско духовно и културно наслеђе, од фолклора, предања и десетерачко-гусларске хероике, до записа сваке врсте, историографских списа, службених докумената, умјетничких творевина итд. па све до путописних и других штива разних извањаца.

III

Опипљивији процес конституисања црногорске државности отпочео је концем XVII вијека, када се утемељила и теократска династија Петровића — Његоша у Цетињском манастиру. Основна политичка мисао и преокупација цетињских митрополита (а и доцнијих световних Петровића), паралелно са оном о свакодневној борби за опстанак и ослобођење од Турака, била је — уједињење српства.

Читав вијек касније, са ослободилачким таласима и револуцијом србијанског сељаштва, и у Србији су се промовисале паралелне династије: Карађорђевића и Обреновића. И тамо је сазријевала иста објединитељска државна мисао, да би коначно, половином XIX вијека, добила и своје конкретне контуре у знаменитом Начертанију Илије Гарашанина.

Ма какве се, злонамјерне или, пак, незналачке конотације овој идеји приписивале, из ових или оних побуда и сврха, ова свесрпска државна идеја била је природни исход дијалектичког спонтанитета и историјске реалности. Пошто до реализације сједињења српско-црногорског корпуса није дошло, из разноразних разлога, раније, па чак ни у току ослободилачких ратова ових двију држава од 1876—1878 — након Берлинског конгреса (којим су Србија и Црна Гора, узгред речено, остваривале и свој међународни легитимитет) то више није објективно било могуће постићи, због енергичног опирања Аустро-Угарске, доцније и Њемачке. Поред овог међународног опстукционог чиниоца идеји државног уједињења Црне Горе и Србије, испоставиће се као успоравајући фактор и проблем династичких аспирација и приоритета. Тај фактор ће тек добити оштре форме након србијанског дворског преврата од 1903. године.

Може се рећи да историографија о Црној Гори, све до овог периода кад се испољио династички ривалитет, као фактор помутње и међудржавних односа, на релацији: Цетиње — Београд, није имала неких озбиљнијих наслага и утицаја политичке или идеолошке компоненте. Ако се, разумије се, не узима у обзир романтичко-реторичка интонација у описима сопствених подвига, или, пак, неумјерена апологија Русије као центра Свемира у црногорској оптици.

Прва, каква-таква, цјеловита историја Црне Горе била је она из пера њезина митрополита Василија Петровића, из 1754. године. Не улазећи овом приликом у квалитет и значај тог дјела, можемо спокојно рећи да је то истовремено и први случај у црногорској историографији када је један историјски рад свјесно функционализован у сврхе политичке пробитачности. Наиме, Василије Петровић, премда научни лаик и дилетант, свјесно је ишао у неумјерено и панегиричко величање црногорског борилаштва, како би што ефектније скренуо позорност руског двора на значај црногорског фактора на Балкану. Ову конкретну употребу, да не кажемо злоупотребу, историје за политичке циљеве не само да можемо разумјети и схватити, већ је можемо и оправдати.

IV

У историографији о Црној Гори почетком овога вијека појављују се бројне манипулације, са политичком позадином. У књигама др Владана Ђорђевића, (Црна Гора и Русија) на примјер, наилазимо на доста наглашена иронизирања и омаловажавајуће алузије на рачун ненарушивих веза Црне Горе са Русијом. То се опажа у периоду задњих деценија прошлога вијека, када је обреновићевска Србија била у спољној политици изразито оријентисана на Беч. Ствари се мијењају након пуча од 1903. године, када и Србија тражи и налази чврст ослонац на Русију, и тиме долази у исту раван са Црном Гором, с том разликом, додуше, што Русија сада оптира српску (Краљевина Србија) компоненту као далеко употребљивији ослонац своје балканске политике, при чему Црна Гора бива, постепено али сигурно, скрајњивана на маргине.

Свима нама су, углавном, добро позната основна факта у вези са пропашћу црногорске војске и фактичким нестанком црногорске државе са историјске сцене у јануару мјесецу 1916. године. Објављена историографија о овом проблемском комплексу, што се тиче потпуно објективне валоризације свих функционирајућих чинилаца, као и стручне, критичке анализе улоге појединачних релевантних субјеката одлучивања, сматрам да је опредјелјивана далеко више резонима владајуће политике него ли непристрасне научне објекције. Један историчар ранга и формата Владимира Ђоровића, нпр., у својој *Историји Југославије*

(стр. 566-7) не нуди никакво шире и комплексније објашњење за црногорско развргнуће, осим онога да је Ловћен као кључ одбране престонице пао, и да је краљ Никола напустио земљу!?

У једној својој ранијој књизи из 1924. године он говори и „о женској одбрани Ловћена“, а зна се шта оваква атрибуција треба да значи. Кажемо, чак и такво име историјске науке, с овим у вези, не налази за сходно да бар овлашно критички освјетли рад Врховне команде, која је била готово неприкосновена у домену војних одлука, а коју су чинили српски официри, на челу са пуковником Петром Пашићем! Ово смо само навели као илустрацију своје тезе, не желећи се упуштати ни у какву ширу елаборацију питања која смо споменули. И тако, подилазећи једној, другој или ко зна каквој политици и идеологији, историјска наука и дан данас дугује једно свестрано, објективно и аргументовано образложење ишчезнућа Црне Горе као међународноправног и признатог субјекта, и ко је све стајао иза таквог пројекта и сценарија. Јер, сводити цијелу причу о томе на један, готово и једини аргумент: ирационално и несувисло бјекство краља Николе из земље, држим да је исувише плитко и неувјерљиво образложење.

Да будем сасвим јасан: није ријеч о томе да ли је требало или не, да ли је било могуће или не, да Црна Гора са својим економским потенцијама и истрошеним и превазиђеним установама, с каквим је ушла у први свјетски рат, и даље остане као самостална држава. Свима је јасно да њезин даљи опстанак није био могућ, како са гледишта економских и других могућности, па, према томе, и са гледишта егзистенцијалног интереса њеног осиромашеног становништва, тако и у погледу међународне констелације. Ријеч је о томе да ли су начин и средства који су коришћени у припремању тога чина били морално достојни...

V

Нововремена, послеријатна историографија уопште, она црногорска и о Црној Гори понаособ, налазила се, као што сви знамо, под непробојним оклопом идеолошке догматике, и од ње строго дозираних и „прописаних“, истина. У том злом времену у које нас је завитлао историјски усуд, уза све друге, увезене „генијалне“ изуме и сваштарије, и све политички ступидне експерименте над живим друштвеним ткивом, били смо немоћни свједоци и таквих свјетских преседана да се према шефу умијешаних генија из врха деспотске олигархије, а и због неких опскурних намјера, што је тачније — „производе“ и промовишу народи и нације.

Да одмах и прецизно одредим своју позицију према овом проблему. У овом поводу остајем потпуно неутралан, што се тиче било какве дубље теоријске елаборације појма нације, њеног настанка и конституисања. То је засебно тематско подручје. Ра-

ди се, напросто, о томе да је пракса административног прокламовања неког етничког субјекта самосвојним народом или нацијом не само ординарна и немјерљива глупост, него је то и најочитији доказ да се тако нешто може дешавати искључиво у порецима агресивних и ортодоксних идеологија и њима аналогних, тоталитарних политичких режима. Према томе, сам чин ратне промоције црногорске нације (што се односи и на све друге под таквим околностима, дакако), иза кога стоји неки полит-биро или сличне „установе“, можемо сматрати нелегитимним и свакој правној и антрополошко-историјској логици непримјереним.

Шта тек треба да кажемо о доцнијој рутинској процедури изведеној из овог ратновременског преседана, када су у земанима титоистичке аутократије разне „историјске сједнице“, „друштвени договори“ и пленуми свакојаки, инаугурисали „нације“ и на основу само једне, и то конфесионалне, као сасвим довољне, категоријалне одреднице?! „Службено“ преименовање Цигана у Роме (а знатно је да те етничке скупине највише процентуално живи на тлу матичне Србије) смјешта се у исти контекст. И да је нешто потрајала дуже таква национална алхемија, вјероватно бисмо у догледно вријеме морали правити туристичке приручнике и својеврсне националне каталоге, како бисмо могли идентификовати све бројније нације и „нације“.

Зашто ово истичемо? Свакако зато да бисмо указали на ноторну истину да су, поред осталих, и све ове мјере биле и те како срачунати елементи у пројекту антисрпске стратегије, методички вођене из нервног центра југословенске једнопартијске државе. А да је таква политика доиста вођена, доказало је и најневјернијим Томама наше разурно вријеме садашње.

Свака вјештачки извршена микро-парцијализација на глобалном етничком корпусу спонтано производи и одговарајуће последице и процесе, а ови се манифестују, поред другог, и тиме што џепни лидери провинцијалних агалука нагло испољавају силну жељу да и „научно“ афирмишу „нацију“ или „народност“, коју им је „Мајка Револуција“ подарила. Како то болшевичка методолошка рецептура налаже, треба пронаћи и иницирати домаће „научне“ снаге, које ће, уз досљедну примјену „марксистичког погледа на свијет“, успјешно „доказати“ оно што је у тој фази пожељно да се „докаже“ о самосвојности „своје“ нације и ближе околине... Велика режија мисли на све. Не може нову историју писати било ко, већ само одабрани, „класно свјесни“ појединци, и то са беспријекорним револуционарним педигреом.

Карактеристично је да је такав талас „националног буђења“ нагло кренуо у нас тек након године 1966, односно, након брионске егзекуције над преживјелим гренадирима револуције... А ти кадрови, са својим другим у рангу Чедником, били су листом православног поријекла. Ту нам бар не требају посебне националне статистике оних који су се нашли на предугачкој листи проскрипционих спискова...

VI

Послије тзв. Брионског пленума из 1966. г. дешава се и још један, ко зна који по реду свјетски преседан у пракси тзв. Нове Југославије. Почиње, наиме, систематска разградња сопственога дјела, сопствене државе! Деструкција тече преко серије уставних амандмана, да би се процес заокружио и правно финализирао Уставом од 1974. године. На ове чињенице само узгредичом подсећамо, како би се лакше схватила планска и свеобухватна кампања свестраног „расрбљавања“ Црне Горе; кампања која је синхронизовано уклапана у општи контекст југословенске државне аутодеструкције, с изразитим нагласком на разбијање српске компоненте Југославије.

Осим ако се ове очите чињенице свјесно, или из неких посебних намјера не превиђају, постаје одвећ јасно шта се жељело постићи тиме да се максимално антагонизирају односи између Србије и српског народа и народа Црне Горе, свеједно како тај народ себе, етнички и коријенски осјећао и именовао. Сагледавајући сву ову ретроспективу наших стања и догађања у дијалектичкој комплементарности, а особито на темељу животне и практичне потврђености предњих поставки у нашем актуелном времену, ми морамо наћи тачку сагласја и код питања вандалског насиља извршеног над Ловћенском капелом Владике Рада.

Полазећи од основних политичких премиса из контекста ондашњег антисрпског државног програма, ми бисмо испољили недопуштени лаицизам и неодговорност када бисмо повјеровали у приче о томе да је скрнављење највеће црногорске (и српске) духовне светиње на Ловћену био само властодржачки хир и акт охоле неуокости ондашњих црногорских политичких минорита. Уз сав онолики отпор народа, цркве, интелегенције, варњарско рушилаштво на Ловћену, и то уз енормно високу финансијску цијену, могло се извршити само и једино под патронатом и благословом неприкосновеног брионског трона. Намјере су, ваљда, свакоме јасне, да би их требало још некеме доказивати и образлагати.

Код таквог сазнања, достојанствено Црне Горе императивно налаже не само да се јавно констатује та поражавајућа и понижавајућа истина, него и да се ствари поврате у првобитно стање. Притом, наравно, не би дошло у обзир ново вандалство у виду рушења Мештровићевог дјела, већ његово достојанствено измјештање и одговарајућа дислокација. Сматрам да никакви разлози не би смјели да доведу у питање онај завјетни налог црногорске историје, црногорске народне прошлости и будућности.

Ово привремено и привидно искакање из тематског контекста требало је да буде у функционалној вези са неким ексклузивним „бисерима“ црногорске историографије настале у овом раздобљу. Већ 1974. године појављује се хваљена и добро рекламирана књига о настанку црногорске националности. Не сматрам

потребним да дајем своје коментаре ни о књизи, ни о аутору. У питању је појава као таква, и стање духа у једном конкретном времену и простору. Показало се, међутим, недовољним то што су Црногорци службено признати посебном нацијом, са незаобилазним српским коријеном. Прави циљ се постиже тек онда када се „научно“ докаже да су они потпуно самородни етнички сој на брдовитом Балкону, и да са Србима, као бившим и каснијим „освајачима“, немају ама баш никакве крвне и сродничке везе!? Такво историјско-генетичко сочињеније настало је 1980. године. Ни о томе не назирем сврху трошења много ријечи. Све је ту само по себи јасно. Оно, пак, што остаје нејасно јесте питање: како је могуће да замислимо људе, наше савременике, нормалне и образоване личности, које могу имати толико сужену оптику поимања стварности, када нијесу у стању схватити ноторну истину да су они сами себе ставили у функцију пуког инструмента неких туђинских центара моћи, и да својом активношћу, у ствари, раде о глави српском народу. Тиме се у исти мах, чини непосредно зло и сопственом, црногорском народу, без обзира да ли га они етнички третирали овако или онако...

Што је најгоре и најтрагичније, и у овом часу, часу судбоносних преломница у историји овога народа, несмањеним интензитетом тече сепаратистичка струја просторима Црне Горе, тражећи (и благонаклоно налазећи) патронат тамо одакле никада ништа добро није долазило српскоме народу. Зар збиља сваки нараштај треба да почиње историју од почетка? Зар нас та стара учитељица живота, заиста, није ничему подучила, и поред толико очигледних и прескупих искустава и искушења. Изгледа, на жалост, да није.

Историјска наука мора, и то императивно, да искорачи својим знањима и идејама испред еуфоричне, дневнополитичке непамети. Притом се, наравно, мора обезбиједити свачије демократско и људско право да неометано поставља и расправљање најразличитија питања и проблеме историје, али с тим степеном културе и толеранције да се никакви, ма били најбољи или најгори, ставови и поставке не смију априори уздизати на политички ранг. Нека наука ради свој одговоран посао, савјесно, компетентно и на миру, па ће аргументи, искуство и вријеме на крају показати шта је право а шта лажно у свему томе.

VII

Ништа ново нећемо рећи ако истакнемо чињеницу да се стварни историјски фактицитет ријетко када поклапа са историографијом о њему. То је и разумљиво, има ли се у виду она одвећ позната девиза да историју пишу побједници. Следствено овом начелу, неки нови побједници чине исто што и претходни, и тако у недоглед, а највише у томе трпе историјска наука и — **ИСТИНА!**

Истина о себи, о својој прошлости и садашњости, суштествена је потреба како појединца тако и колективитета. Спознајом истине човјек се мора осврнути на минуле догађаје, личности и околности са свом објективношћу просуђивања, али никада не би смјела при том изостати ни максимална критичка свијест. На тим резултатима људи су у стању да објасне своју тренутну позицију у историјском контексту, али и да могу одредити најоптималније оријентире будућих општих смјерова кретања народа. За утврђивање праве истине о збивањима од општег значаја у прошлости најнадлежнија је, како је познато, историјска наука.

Свака актуелна власт, идеологија и државна политика имају своје разлоге да се дио истине из прошлости, „дотјеривањем“ историографије, обликује и прикаже онако како се у надлежним канцеларијама процјењује да је пожељно. Гдје има више политичке демократије, ту су мање и могућности да се то чини — а ипак се свуда то чини — док је у тоталитарним системима владавине то институционализована пракса. Јер, истина о себи може да шкоди само нелегитимним политичким режимима, чији су идеолози и властодршци дубоко свјесни нерегуларности својих позиција у народу. Ето, отуда долази она добро позната максима да је историја слушкиња политике.

Да би имала „научно“ покриће за најпривлачнију слику о себи, владајућа идеологија, и њоме обликована власт, најчешће корумпира историчара, и такви улазе у оперативну машинерију режима, стварајући историјску митологију (умјесто објективне историјске слике и научно одговорног суда историчара) према наручби и жељи идеолошког мецената. . .

Сви разумијемо то вријеме и услове научног рада у њему — кад је ријеч о историји, конкретно — као и разлоге историчара да се управљају према строгим детерминацијама мишљења и понашања. Разумијемо, свакако, јер смо сви то проживљавали; али не можемо и да одобримо добровољно и ситнопрофитерско понашање дијела историчара који су се утркивали у удварачкој аполозији свега онога што су разне идеолошке комисије, на разним нивоима, прописивале као светиње. Ти историчари, а њихова имена се добро знају, били су дабоме, свјесни тога да раде оно што се суштински коси не само са фактичким чињеницама, него и са елементарним нормативима самопоштовања како научне савјести и строгих закона научне објективности, тако и личног, људског и моралног интегритета.

Било је, наравно, и таквих часних изузетака међу историчарима (као и међу осталим интелектуалним ствараоцима) који су, ако већ нијесу могли писати по савјести и до краја објективно, а то често није било могуће због недостатка примарних извора, плански уклоњених од увида јавности, постављали историјске проблеме на прави начин, и то своје „искакање“ из шаблона скупо плаћали. Други су барем показивали нужни ниво

објективности или уздржаности у ритуалима хвалоспјевних ватромета, режимским вриједносним стандардима. На жалост, такви су, ипак, били врло ријетки.

Међутим, оно што се као примједба само по себи намеће у овом контексту јесте садашње стање политичке, економске и сваке друге ентропије у југословенском друштву, што поставља сасвим нове обавезе и задатке историјској науци. Појава која се лако уочава међу савременим историчарима састоји се у два облика испољавања.

Зачуђујуће велики број историчара у јавним иступима показује изразиту резистенцију на промјене начина размишљања и одбацивања клиширане идеолошке стандардизације образаца тзв. марксистичко-лењинистичког „тумачења“ историјских појава. Они остају још увијек у равни уходаних премиса, са малим или скоро никаквим корекцијама, упркос многим новим сазнањима из новооткривене прађе, као и непосредним искуствима која су видно демантовала многе „званичне“ судове о дешавањима у скоријој нашој прошлости. . .

Друга појава огледа се кроз једну морално недоличну „научну“ метаморфозу неких историчара. Наиме, сваки дан се увећава број оних историчара који отворено негирају кључне постулате комунистичке идеологије, упркос ноторној чињеници да су и сами написали скоро сва своја дјела у маниру чисте идеолошке и режимске апологетике. Они као да не виде своје дјело иза себе; као да је то радио неко други, а не они сами. Узмемо ли с реда коју од књига некога од таквих, врло тиражних и медијски експонираних историчара, видјеће се већ на први поглед, на било којој страни, да то није готово ништа више од пуке дескрипције званичних, „конгресних“, „пленумских“ и сл. партијских тзв. материјала. Ти исти људи не налазе за сходно да се макар једном реченицом одреде критички према себи, већ су, они данас „у првим борбеним редовима“ кад се треба обрушаваати на оно што су до јуче обилно и неумјерено глорификовали!

VIII

Судбинска драматичност времена у коме се нашао наш народ поставља историјски налог историјској науци и истраживачима, прије свега, да смјело и разборито приме на себе дио одговорности због афирмације идеологије и система створеног по њеним нормама, у чему смо сви учествовали, у овој или оној мјери, на овај или онај начин. Тиме се, наравно, неће ништа вратити од онога што је промашено и погрешно урађено или неуражено; ништа осим једног моралног чина. Оно што ће бити далеко дјелотворнији задатак и обавеза историјске науке и њезиних посленика, састојало би се, по нашем увјерењу, у томе што би историчари морали бити, по свому научноме позиву и занату, први који ће се подухватити објективне, али и бескомпромисне

критике свих облика изопаचाвања духовног корпуса народа и његове моралне, културолошке и стваралачке свијести, који су дошли као директна посљедица насилно натурене идеолошке догматике комунистичког субјекта. Посљедице су, како је очевидно, катастрофалне. Што прије спознају стварне узроке свеопштег хаоса у који су земља и народ доведени, људи могу да стекну свијест и осјећај за будућу развојну оријентацију. Не видим позванијег и компетентнијег фактора у друштву од историчара, који би могао да поради на што скоријој, научно валоризованој, али и популарној презентацији историјских, друштвених, идеолошких и међународних околности и чинилаца, који су одиграли пресудну улогу на југословенском простору, чији су резултати данашњи државни распад и свеопшта међунационална антагонизација.

Оно што је за српско-црногорски, географски, историјски и етнички простор од посебног егзистенцијалног интереса, а што — будућности ради — треба предочити и разјаснити ауторитетом научне аргументације, јесте политичка стратегија југословенске комунистичке власти и њене идеологије да се изврши систематска разједињеност, антагонизација и деградирање српског етничког корпуса. Колико се у томе далеко ишло, и докле се стигло — сви смо живи свјedoци огољених резултата који су пред нама. Цијела та паклено смијешна антисрпска концепција (која је дјело и моћних извањских фактора, а не само домаћих), поред своје егзистенцијалне погубности по српски свијет, садржала је у себи и један готово невиђен историјски парадокс. Наиме, најбројнији народ у земљи, народ са најдужом државотворном и историјском традицијом, народ који је фактички створио обје југословенске државе — био је осуђен на диктатуру мањине, и на пуко становништво, без фактичког утицаја на своју судбину, осим у најнегативнијем значењу, у виду најагилнијих извршилаца туђих науца и туђинских планова против сопственог народа, у лицу најнечаснијих слугу и издајица у својим редовима.

Ако људи у Српству ово раније схвате — а схватиће га ако таква научно образложена сазнања понуди историјска наука — млађи свијет поготово, брже ће се доћи до колективне самосвијести о себи, као и свијести о нужности прибирања цјелокупне народне памети и енергије, што је гаранција за изналажење најбољих стратегијских рјешења даљег опстанка и развоја, и превазилажење садашње максимално неповољне констелације, домаће и међународне, у којима се овај народ нашао.

По нашем увјерењу не би требало да постоји пречег посла и неодложније обавезе за историчара нашег народносног и географског простора од моралног и егзистенцијалног императива, који би се састојао у сљедећим битним чињеницама: 1) Ослобођен сваке идеолошке примјесе и талoга, историчар мора да разоткрије коријене и сврхе заблуда, подвала и колосалних лажи,

у чијим је маглама и сплетовима овај народ деценијама обитавао, и тако, заблуђен и раздуховљен, и сам активно учествовао у умножавању и убрзавању сопствене несреће“. 2) Да се све учини како би што прије продрло сазнање у свијест што већег броја људи да се српски етнос вјековима налази на овом простору Блакана, као хридина, о коју су се ломили моћни удари таласа двију свјетских религиозних империја: ислама са истока и католичког хришћанства са запада. Овим снажним религијским матицама — иначе супротних духовних провенијенција — подједнако је сметало српско православље, не толико, можда, због свог жилавог борилаштва и слободарства, колико као, вазда приправни, ослонац православне руске империје, жељне да оствари своје физичко и политичко присуство на Балкану и Медитерану... 3) Својом научно фундираном аргументацијом, потврђеном скупим искуствима, историја би морала да улаже крајње напоре у правцу усмјеравања свијести и мишљења народа, како би дошао до спознаје да су га сви досадашњи, идеолошки и други расколи и антагонизације, лукаво му подметани од стране моћних извањских душмана, водили према амбисима и безизлазима, чиме је директно — каквог ли парадокса! — постајао савезником својих злотвора и непосредним саучесником у режији најдубљих сопствених потонућа и несрећа. То се исто и данас наткриљује над небеским хоризонтима овога народа.

Има ли веће несреће него кад се данас у Црној Гори налазе такви људи, и такви „историчари“, који настоје из петних жила „научно доказати“ да „црногорска нација, конституисана кроз социјалистичку револуцију...“ нема никакве органске нити генетске везе са сопственим српским коријеном! Колико треба памети и здраворазумског резона па да се одмах схвати, да је оним извањским субјектима, који инспиришу овакве појаве (и, наравно, исте издашно потпомажу на сваки други начин) до црногорске нације стало таман толико колико до лањског снијега и да су, самим тим, ти туђински измећари са домаћег огњишта само и искључиво јевтино продано оруђе у туђим рукама.

На овоме истоме простору, колико до јуче, налазила се у оптицају најзваничнија антисрпска политичка оријентација, силно подржавана од стране оних католичких центара Југославије који свим силама раде не само против Српства, него и против те исте Југославије као сопствене државе. И, као рефлексии такве политике, коју је народ потро, данас ничу странке и групе домаћих људи, које се стављају у туђу функцију, ни за тренутак не размишљајући да тим својим чиновима иду најдиректније против сопственог народа и против себе самих.

Ова појава и не би била предметом нашег разматрања — с обзиром на тему коју третирамо — да она није карактеристична и по томе што су се у такав непромишљени и крајње антинародни подухват ангажовали и историчари од струке, на жалост.

Наступило је неко ново вријеме, вријеме без идеолошке пресије на сферу интелектуалног живота и стваралаштва. Наш свијет је прикраћен за многе битне истине и прошлости, које су се брижно скривале и тамничиле. О њима се тек понешто сазнаје преко праве поплаве комерцијалне журналистике, несигурне мемоаристике и не увијек утемељене политичке есејистике. А гдје је ту историјска наука, гдје су историчари? Одговор, на жалост, мора бити ни мало ласкав за науку и за научнике. Историја, напросто, каска за догађајима. . .

Није јасно који би то још тренутак требало да наступи у животу овога народа па да се историографија активније покрене из једном оивичене колотечине, ако се то не чини у овом часу, када су, увјерени смо, наступили, и тек долазе, најкритичнији тренуци судбоносних детерминација за историјску перспективу овога народа. Имају ли право историчари на „мудро“ ћутање и тричаве калкулације, ако је баш сада њихова научна процјена егзистенцијалних прекретница на којима се њихов народ нашао насушно потребна као поука и оријентир.

Не мислимо да су историчари једина и искључива духовна и стручна сила која може све ријешити у домену стварања опште духовне климе народног самоосвјешћења. Енергија и памет свих мислећих људи, и свих креативних идеја, морали би да партиципирају у овоме послу од општег и судбоносног значаја. Но, ипак, у челној постави тога корпуса најбоље народне памети историчари би морали да нађу своје мјесто.

Да велико домаће зло које зове: неслога, непамет и, на тим елементима испољена склоност приклањању извањским центрима, када се постаје лаким плијеном њихове инструментализације — није данашње, нити јучерашње, већ да вуче коријене из густе тмине давних вјекова, нека нам потврде и слједећа два примјера, од многих, иначе, које бисмо могли понудити.

Године 1332. барски бискуп Адам Гијом пише француском краљу Карлу VI писмо, у коме га упозорава да треба све учинити „ . . . да се арбанашки фактор искористи за унутрашњу дестабилизацију српске државе“. Ријеч је, како видимо, о самом почетку владавине Душана Немањића! (Константин Јиречек, *Историја Срба*, I, с. 226).

Генерални провидур Венеције за Далмацију, из Котора, Карло Пизани, након појаве у Црној Гори двојице руских мисионара: пуковника Михаила Милорадовића и капетана Ивана Лукачевића, 1714. године, у свом извјештају Малом вијећу, даје слједећи коментар: „ . . . за Републику је боље да се граничи са мухамеданском него са московском вјером. . .“. Истим поводом, католички бискуп у Скадру, Змајевић, изјављује да је „ . . . то — долазак православних руских мисионара и политичких људи — велика несрећа за католички свијет!“ — Подв. А. Д. (Др Глигор Станојевић, *Црна Гора у доба Владике Данила*, Цетиње, 1955, с. 71).

Не треба, доиста, одвећ велика памет ни просјечном човјеку, па да на основу и само ова два примјера изведе логичан закључак о томе гдје се налазе разлози и коријени толиког, и толико дугог „душебрижнштва“ спољних фактора према онима из овога народа који су склони да се брзо и олако ухвате у подмукле замке моћних антиправославних и антисрпских интернационала. . . Многима међу нама, изгледа нам, искуство не значи много, на жалост. Стога нам се и дешава, готово закономјерно, да сваки нараштај започиње стару лекцију испочетка, и свима се то о главу обије. Неизбјежно.

Aleksandar Drašković

POLITICAL AND IDEOLOGICAL DETERMINANTS IN
HISTORIOGRAPHY CONCERNING
TO MONTENEGRO

In this paper the author talks about manipulations and »usage« of political authority and its ideology in historical science. Such cases are evident in the historiography of Montenegro, because specially in contemporary history, standards of historical facts have been established under ideological stereotypes, which, on the other side, have been forced by political factors in and out of Yugoslavia, for their sake.

Historical facts clearly show that Montenegrin nation is organic part of Serbian ethnic corps, with a distinction that special historical and social-economic circumstances of his survival and life made him different in some elements (mentality, tradition, folklore, valuable system etc).

Different external factors (like Vatican, Comintern, Communist International etc) naturally with internal political factors were braking for a long time totality of Serbian national tissue, with a support of Serbian enemies inside Yugoslavia, which causes new »national« formula, under which Serbian nation in Montenegro was nominated as a separate nation (Montenegrin). In the begining its Serbian root wasn't challenged, but later there appeared different, ordered historical »Theories« under which it was nominated as autochthonous ethnic being, without any relationship with Serbs. Montenegrin rulers prohibited to come out for Serbians and this process systematically passed in all life directions. Montenegrin historiography served partially to this anti-national action.

That's why historical science and conscientious historians have a task to subject to criticism all former historiographical results as well as to use historical facts on a way which will be in a function of creating real historical conscious about Montenegrin ethnical being.